

УДК 32.019.5(477)«19»

Зуйковська А. А.

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОСТІР ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Розглянуто сучасні підходи до політичної культури суспільства. У межах теорії політичної культури окреслено коло проблем, які потребують розв'язання, зокрема структурної організації політичної культури, чинників її формотворення та видозміни, функціонального зв'язку з політичною системою.

Політична культура як об'єкт наукового дослідження привертає увагу багатьох учених. Особливої актуальності вивчення цього феномену набуває в умовах сучасного політичного процесу в Україні. Адже проблеми гармонізації політичного розвитку, ефективного управління процесами політичних змін безпосередньо пов'язані з політичною культурою суспільства: вона надає можливість пояснювати причини політичних явищ у суспільстві, з'ясувати їхні ознаки та особливості; на її ґрунті формується потенціал політичної системи суспільства.

Сучасний політологічний дискурс насичений теоріями, концепціями, поглядами і думками про політичну культуру. Можна спостерігати, як починаючи з другої половини ХХ ст. виникає розгалужена система знань щодо цього феномену: теорії політичної участі, інтерпретаційна теорія формування «значень» у політиці, політична аксіологія, теорія політико-культурних мереж та багато інших. І кожне нове пояснення спричиняє появу нових питань, більш специфічних і складніших, вирішення яких потребує від політичної науки постійного вдосконалення, активного теоретико-методологічного оновлення.

З'ясовано, що політична культура є передусім системою, яка складається з певних компонентів та їхніх взаємозв'язків і виконує певні функції в межах політичної системи. У такому разі має існувати певний спосіб, за яким її елементи узгоджуються, зберігаючи єдність; можна також припустити, що існують і певні принципи, за якими відбувається формування та розвиток політичної культури як цілісності; і якщо вона

функціонує в політичному просторі й відображує минулий і сучасний політичний процес, то чи можливо спостерігати через політичну культуру тенденції і напрями політичного розвитку суспільства? Метою цієї статті є з'ясування того, наскільки сучасний теоретичний базис дослідження політичної культури дозволяє вирішувати такі питання. Увагу пропонується зосередити на тих варіантах відповідей, які сформувалися за останні п'ять-сім років.

Узагальнені знання про політичну культуру подано в підручнику «Соціологія культури» Ю. Ірхіна. Автор інтерпретує політичну культуру як систему історично сформованих, відносно стійких орієнтацій і моделей поведінки, котрі виражають досвід поколінь і проявляються в безпосередній діяльності суб'єктів політичного процесу. Її структурними компонентами є політичні цінності; рівень та характер теоретичних знань про політику; оцінки політичних явищ, політичні орієнтації і настанови; емоційно-вольовий бік політичних позицій; зразки політичної поведінки і діяльності; характер і цінності політичної соціалізації; релігійно-політичні орієнтації; політична мова [7, 66]. Застосовуючи цивілізаційний підхід, пропонується кроскультурний аналіз суспільств Заходу і Сходу, що дозволяє автору порівнювати різні типи суспільств. Причому умови існування і закономірності розвитку політичної культури розкриваються через філософське сприйняття цього феномену як різновиду, однієї зі сфер загальної суспільної культури і, передусім, духовного явища. У той же час розглядається і сфера суб'єктивного сприйняття

політики, втілені в політичній поведінці людей настанови й орієнтації. Синтезуючи цивілізаційний, філософський та біхевіористський підходи, вчений доходить висновку, що політична культура відображає принципи розвитку політичного життя суспільства, а її сутність виражена у формах та комбінаціях культурної раціональності. Окрема увага приділяється політичній мові, політичній комунікації та релігії. Потрібно зазначити, що акцентуація проблем комунікаційних мереж у політичному просторі останніми роками досить часто зустрічається в російській політичній науці, що може свідчити про поступові зміни орієнтацій із системних досліджень політичної культури на аналіз комунікаційних процесів і циркуляцію політичних знаків і символів у соціокультурному політики.

Сучасний вітчизняний досвід формування знань про політичну культуру як систему пов'язаний з іменами таких учених, як О. Клименко, В. Ясинська, Т. Пояркова, Є. Подмазко. Структура та функціональна роль цього феномену в суспільстві розкривається, як: по-перше, складовою суспільної культури як такої; по-друге, через поєднання об'єктивних соціально-нормативних компонентів свідомості та поведінки; по-третє, через взаємозв'язок із політичним режимом, політичною системою, міжнародним середовищем. Наприклад, на думку В. Ясинської, політична культура виступає і як елемент (політична свідомість), і як функціональний аспект (політична поведінка й політичні інститути) політичного режиму, що знаходить свій вияв у ідеологічній складовій режиму і виступає джерелом його легітимності [21]. Для Т. Пояркової політична культура є багатоплановим утворенням, яке складається із зовнішнього загальносистемного пласту цінностей, настанов, думок і зразків поведінки та внутрішнього - потенційної матриці, котра уособлює досвід етносоціального освоєння буття [14]. Конструкція політичної культури за О. Клименко будується шляхом теоретико-методологічного синтезу порівняльної політології та теорії міжнародних відносин, що дає змогу аналізувати вплив міжнародного контексту на розвиток політичної культури національних спільнот [8].

Дослідження окремих фрагментів політичної культури являють собою аналіз її складових елементів як окремих підсистем. Дослідницький процес відбувається за способом вичленення певного компонента політичної культури з метою його подальшого системного аналізу. Нерідко у політологічній практиці зустрічаються інтерпретації політичної культури через вибрану для вивчення її підсистему: когнітивну

складову, чи оціночні елементи, чи поведінку, чи будь-що інше. Так, вітчизняні дослідники В. Веденєєв і А. Лясота сформували концепт політичної традиції, за допомогою якого аналізують процес соціокультурної детермінації політичного життя. Політична традиція, котра здатна, на думку В. Веденєєва, до саморозвитку, є політико-системним феноменом, який являє собою рух інформації: трансмісію моделей політичного мислення й поведінки, поліваріантність як результат впливу зовнішнього середовища й актуалізацію інформації особистістю, і дозволяє досліджувати «морфологію та континуум» політичного процесу [1, 148].

Теоретичний зміст поглядів А. Лясоти лежить у рамках трансформаційного механізму політичної системи, в якому формується специфічний комплекс регулятивів - функціональна матриця-парадигма як сукупність політичних традицій [11, 108-109]. Саме політичні традиції спрямовують функціонування політичної системи у найпродуктивніший спосіб і висувуються дослідницею як атрибут інституціоналізованої (тобто із завершеним циклом системоутворення) політичної системи, що забезпечує стан її динамічної рівноваги. З одного боку, автори здійснюють аналіз політичної традиції, досліджуючи її сутнісний, функціональний зміст; з іншого - через створену динамічну модель на процесуальному рівні пояснюють функціонування та розвиток політичної системи. Потрібно зазначити, що методологічно дослідження і В. Веденєєва, й А. Лясоти містять синергетичну складову. Принципи системності, складноорганізованості, відкритості, динамічної рівноваги, відображаючись у вихідних позиціях учених, розкриваються в концепті політичних традицій як загальноспецифічної властивості політичної системи, виступаючи необхідною передумовою функціонування трансформаційного механізму політичної системи.

У межах політико-культурних досліджень на ґрунті філософських традицій і досвіду осмислення суспільного буття формуються такі поняття, як політичний світ, політичне світосприйняття, картина політичного світу, світорозуміння, світоглядна свідомість, політична свідомість. Слід зауважити, що для багатьох аналітичних конструкцій характерним є поєднання (вдале чи невдале - залежно від цінності отриманого результату) філософського та структурно-функціонального, біхевіористичного принципів дослідження політичних явищ. Так, наприклад, формування конструкту політичної культури під значним впливом традицій філософського сприйняття суспільно-політичних феноменів спостерігається в дослідженнях В. Кривошеїна [9]. Інтерес становить синтез різних підходів до осмислення

політико-культурної сфери суспільства. Виокремлюючи філогенетичний і онтогенетичний рівні політичного сприйняття, учений розкриває трансформацію параметрів політичного світу у «світосприймальну установку» людини у формі емоційно забарвлених політичних іміджів.

Політична свідомість як компонент політичної культури є достатньо самостійною й ґрунтовно розробленою категорією в політологічному дискурсі. Як об'єкт наукового аналізу політична свідомість розглядається у ролі феномену:

- 1) що відображає сукупність політичних відносин та інтересів на рівні політичної науки, політичної ідеології та політичної психології і має змістовні характеристики. Наприклад, виходячи з цієї інтерпретації, Ю. Руденко виокремлює спеціалізовану та масову політичну свідомість, емоційні та раціональні елементи [15, 109]. Хоча подібне тлумачення політичної свідомості не нове для політичної науки, проте дослідження такого плану є відображенням стійкості позицій та уявлень про політичну культуру, за допомогою яких досягається усталеність і цілісність окремих категорій і теоретичних конструкцій;
- 2) що має визначені стани функціонування, розвитку, трансформації, які характеризуються конкретними рисами й відповідними факторами та умовами (В. Дем'яненко, В. Лапкін, В. Пантін). Такий прояв політичної свідомості розглядається, як правило, в системі відношень «політична свідомість - політична діяльність» в умовах перехідних суспільств [10, 50-51] і відображається у формі оціночно-аналітичних суджень (відповідних параметрам демократії) та коментарів щодо соціологічних досліджень змістовних форм політичної свідомості (настанов, орієнтацій, стереотипів, цінностей та ін.);
- 3) що містить категоріально-рефлексивні структури, за допомогою яких індивіди описують політичну дійсність. У цьому випадку досліджується семантичний зміст політичної свідомості, особливості механізму функціонування такого явища. Аналіз психологічних характеристик політичних орієнтацій, репрезентованих у політичній свідомості особистості, представлений кількома позиціями. Зокрема, М. Дембицька аналізує семантико-символічні характеристики політичної свідомості через узагальнення когнітивних, афективно-оціночних та поведінкових аспектів політичної соціалізації, на основі якого була розроблена модель психологічної залученості до політичного життя [3]. Д. Позняк, наприклад, досліджує формування компонентів політичної свідомості через рефлексивні механізми соціально-політичної взаємодії [13].

Останніми роками набули популярності дослідження психосемантичної структури політичних настанов, типів політичної свідомості, когнітивного, емоційного механізмів сприйняття політичної влади, і треба визнати, що вони суттєво впливають на формування аналітичного простору політичної культури. Проте розробка теоретико-аналітичних конструктів політичної свідомості відображає передусім психологічні механізми перетворення зовнішнього політичного світу на внутрішньоособистісний феномен і стає, таким чином, компонентом скоріше соціально-психологічного дискурсу, ніж політологічного.

Проблематика ідентичності та ідентифікації як один із проявів політичної культури активно досліджується науковцями, й коло проблем, сформуоване співвідношенням понять політичної культури та ідентичності, заслуговує окремої уваги.

Слід зазначити, що, по-перше, сприйняття й розуміння ідентичності та процесу ідентифікації серед дослідників має достатньо суперечливий характер, і, по-друге, уявлення про взаємозв'язок цієї категорії з політичною культурою, функціональною роллю ідентичності, її співвідношення з політичними орієнтаціями залишаються розмитими.

Політична ідентичність має декілька інтерпретацій. Як складова політичної свідомості, політичної культури, що за сутнісним змістом дуже наближена до значення політичних орієнтацій, політична ідентичність використовується, якщо дотримуватися думки В. Руженцевої, для «вираження змісту і якості ставлення суб'єкта до політичних об'єктів і фіксується за виявами причетності індивіда до нації, держави, міста, тих чи інших соціально-політичних угруповань» [16, 45]. Такі ідентифікації, ототожнюючись з уподобаннями, мають політико-ідеологічне забарвлення і містять оцінювальне ставлення до діяльності різних політичних об'єктів. Залежно від об'єкта вони диференціюються як національні, державні, партійні, громадянські, електоральні тощо й апелюють до відповідних (національних, державних, партійних, електоральних) традицій і культури.

Ідентичність являє собою самостійну політологічну категорію. Досліджуються не тільки зміст, форми, функціональна роль, умови існування, а й наявні інтерпретації цього поняття. Однак слід зауважити, що вивчення ідентичності як такої обумовлюється психоаналітичною позицією її сприйняття як характеристики по відношенню до себе, як емоційного зв'язку зі сформованими у суспільстві соціальними структурами, і в цьому випадку ідентичність може проявлятися як процес переживання суб'єктом того чи іншого ступеня «злиття» індивіда з пев-

ним об'єктом. Розуміння колективної (політичної, громадянської, національної тощо) ідентичності формується під впливом соціально-психологічних теорій Е. Еріксона, Дж. Міда, Ч. Кулі, що, враховуючи індивідуальну атрибутивність, характеризується спеціальними означеннями ідентичності з боку дослідників. Наприклад, в українському політичному дискурсі ідентичність досліджується переважно як національна, громадянська і партійна. Якщо аналіз спрямований на національну ідентичність, то її інтерпретація містить такі поняття, як: інтегральність, цілісність; самолегітимація; нація, національна ідея; культура, традиції. Аналіз процесу конструювання національної ідентичності Л. Нагорна здійснює через розгляд її суб'єктивних і об'єктивних чинників, М. Розумний - через фактори самоідентифікації, Г. Палій - розглядаючи причини структуризації та шляхів інтеграції в єдину політичну націю, М. Боришевський - через усвідомлення типових рис нації. Вивчення ідентичності у громадянському вимірі як спрямованості особистості, котра втілюється у громадянській діяльності, розкриває її мотиваційний та регулюючий вплив на соціально-політичну взаємодію [20], окреслює риси типових моделей громадянина. Ідентичність стосовно партій, або партійна ідентифікація, відображає процес позиціонування індивіда в політичному просторі, що втілюється у характері співвідношення й узгодження когнітивних, емоційних і поведінкових складових політичних орієнтацій індивіда з відповідними орієнтаціями осіб, що репрезентують партію [19, 62–63]. Потрібно зауважити, що розгляд політичної ідентичності, відповідно до природи цього феномену, не може не бути пов'язаний із політичною культурою. Ідентичність являє собою спосіб зв'язку (чи то виключно соціальний, чи психологічний, чи соціально-психологічний) мікро- і макрополітичних явищ. Політична культура суспільства не може існувати без механізму ідентифікації, оскільки тоді вона перетворюється на сукупність абстракцій, у той же час ідентифікації важко розглядати без апеляції до змістовних політико-культурних форм. Фіксація, таким чином, стану внутрішнього (особистісного) і зовнішнього (через взаємодію) зв'язку політичної культури й індивідів (носіїв), політичної культури і політичної системи в цілому зберігає цілісність політичного виміру суспільства.

Розвиток політичної культури досліджується на ґрунті відносно стійких теоретичних конструкцій, яким притаманні оціночні судження щодо ідеального, бажаного стану політичної культури.

У рамках аналізу процесу політичної соціалізації можна окреслити методи формування

політичної культури: політичну і громадянську освіту та маніпулятивні техніки. Проблематика політичної і громадянської освіти, розробкою якої займаються такі вчені, як І. Жадан, С. Кисельов, О. Кисельова, С. Рябов, пов'язана передусім із осмисленням технологій і прикладних методик розвитку політичних знань, їхнього втілення в політичну практику, дослідження інституційних можливостей поширення знань про політику, отримання політичного досвіду через збільшення рівня політичної залученості й активної політичної участі громадян. Приділяється значна увага типу політичної особистості, громадянина, який має бути створений відповідно до суспільно-політичних вимог. Наприклад, Н. Жабінець наділяє такий тип високим рівнем політичної активності, компетентності, інформованості й відповідальності [5, 11]. М. Дмитренко формує ідеальне уявлення про культуру громадянськості, що виникає внаслідок цілеспрямованого, вираженого, систематичного державного впливу, в той же час наголошує на необхідності її концептуального обґрунтування й позаідеологічності [4, 146]. Чи може політична освіта як фактор формування політичної культури спільноти бути позаідеологічною - спірне питання, однак чи може політична освіта як предмет політологічного аналізу бути позаідеологічною - складна проблема, що потребує вирішення. Слід зауважити, що таким теоретичним концепціям притаманні оціночні судження щодо найліпшого для суспільства політичного ладу, а окремі ознаки, риси політичної культури сприймаються як результат політичного розвитку.

Інше розуміння процесу формування політичної культури спостерігається в контексті аналізу його маніпулятивної складової: способів та методів впливу на політичну свідомість, наслідків їх використання для загального стану політичної культури суспільства. Так, на думку дослідника Р. Блога, формування масової свідомості шляхом використання досліджених маніпулятивних технік знижує рівень політичної компетентності, здатності самостійно оцінювати політичні події та явища, і таким чином викривляє політичне мислення, що позначається на потенціалі когнітивної складової політичної культури суспільства [22, 41–42]. Слід зазначити, що характерною ознакою досліджень такого способу формування політико-культурного простору є застосування психологічних та соціологічних методик, що в результаті дозволяє виявляти ту чи іншу практику політичної поведінки і з'ясувати, яким чином вона була створена.

Російський дослідник О. Соловйов пропонує розглядати розвиток та функціонування політико-культурної сфери у вимірі комунікаційного

поля політики. Комунікації, на думку вченого, створюють просторово-часовий континуум смислозначущих образів влади. Риси політичної культури відтворюються і трансформуються в комунікаційних потоках, у той же час закладаючи основу образів, символів та смислів, які поступово набувають інституціалізації [17, 12]. Формування політичної культури відбувається, таким чином, у процесі політичної комунікації, шляхом природних (а не маніпулятивних) темпів акомодатії (зближення й зрощення) ціннісних переваг та інших параметрів політичного спілкування.

Особливу увагу хотілося б приділити ще одному об'єкту досліджень, а саме політичній культурі як предмету політологічного дискурсу - існуючим поглядам на розроблені теоретико-концептуальні схеми, за допомогою яких здійснюється дослідження феномену. Якщо, наприклад, американські дослідники Р. Формізано і Л. Відін зосереджуються на дослідженні еволюції наукової думки про політичну культуру, надаючи екскурс-наративи, як це представлено у Р. Формізано [23], чи виділяючи окремі напрями (як-от раціонального вибору, інтерпретаційний, антропологічний - у Л. Відін [24, 715-717]), то у російському та вітчизняному дискурсі присутні різні варіанти систематизації досвіду осмислення політичної культури. Наприклад, український дослідник С. Говоруха класифікує теоретико-аналітичні концепції на соціально-психологічні, інтерпретативістські, семіотичні, конструктивістські, окреслюючи коло питань щодо пошуку холистичного підходу як «концептуальної тріангуляції» [2, 141] - оптимального поєднання різних підходів для створення адекватної моделі дослідження політичної культури. На думку російського дослідника К. Завершинського, у вивченні цього явища взагалі відсутні стійкі наукові традиції та методологічні орієнтири, існують лише просторові конкретно-соціологічні викладки щодо стану громадської думки, змістовний аналіз соціально-політичних орієнтацій, аналіз політичної традиції та самобутності [6, 66]. У той же час М. Стрежнева й О. Малинова пропонують системний аналіз наукової думки. М. Стрежнева класифікує інтерпретації політичної культури з теоретико-

пізнавальних позицій об'єктивізму, суб'єктивізму і конструктивізму [18, 143]. О. Малинова розділяє сам дискурс на науковий та публічний, виділяючи в науковому просторі англо-американську (яка містить психологічні та соціетальні концепції) та російську (історіософську) традиції аналізу політико-культурної сфери суспільства [12, 112].

Підсумовуючи, зауважимо, що в науковому просторі сформувалися відносно стійкі й подекуди застигли концепції, котрі методологічно є доступними досліднику і настільки часто використовуються, що деякі їхні положення сприймаються «за визначенням», формуючи тим самим ґрунт для подальших розробок і спрямовуючи рух дослідницької думки. Безперечно, виявлення наявності у політичних суб'єктів орієнтацій на політичне, що детермінують політичну поведінку через емоції, знання, оцінки, судження та вірування, дозволяє досліджувати функціональність і типи зв'язку мікро- і макrorівнів політики, механізми взаємовпливу політичної культури і політичного процесу. Але якщо зосереджуватися на окремому фрагменті політичної культури - семантичних конструктах когнітивної складової, ідентифікаційних механізмах, емоційних станах та настроях тощо, конкретних політичних практиках, - поза увагою залишаються характеристики і властивості політичної культури як цілості, здатності обумовлювати структурний зв'язок її компонентів, їхніх співвідношень і взаємозалежностей. Нескінченні комбінації знань, почуттів, мотивів, практик політичної діяльності, в яких утілюється сутність політичної культури, фіксуються у формі рис і складають її тип остільки, оскільки вони певним чином упорядковані в рамках цілості. Дослідження принципів кооперації, взаємодії складових компонентів політичної культури, чинників, які визначають її структурогенез, значно збільшило б дослідницький потенціал цього явища і дало можливість спостерігати динаміку формування й адаптаційні властивості політичної культури в політичному середовищі, аналізувати характер її структурно-функціональних зв'язків як усередині, так і зовні - з політичною системою, що підвищило б і практичну цінність наукових здобутків.

1. Веденев В. А. Социокультурный анализ динамической модели традиции в политическом процессе // Грані. - 2001. - № 5-6 (19-20). - С. 147-151.
2. Говоруха С. Теоретико-методологічні засади вивчення феномену політичної культури: у пошуках холистичного підходу // Людина і політика. - 2003. - № 4. - С. 135-141.
3. Дембицька Н. М. Психосемантичне дослідження політичних уявлень студентів // Проблеми загальної та педагогічної психології: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С. Д. Максименка. - К.: ГНО-ЗИС, 2002. - Т. IV. - Ч. 7. - С. 48-53.

4. Дмитренко М. А. Формування політичної культури суспільства в трансформаційний період. - К.: НПУ, 2006. - 192 с.
5. Жабінець Н. В. Політичні цінності та їх втілення у процесі демократизації українського суспільства. - Автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К., 2006. - 20 с.
6. Завершинский К. Ф. Когнитивные основания политической культуры: опыт методологической рефлексии // ПОЛИС. - 2002. - № 3. - С. 19-30.
7. Ирхин Ю. В. Социология культуры: Учебник. - М.: Экзамен, 2006. - 525 с.

8. *Клименко О.* Політична культура і суспільна трансформація: спроба відтворення взаємозв'язку // Дослідження світової політики / НАН України. Інститут світової економіки і міжнародних відносин: Збірник праць вчених. - К., 1998. - Вип. 2. - С. 43-48.
9. *Кривошеїн В. В.* Політичне світосприйняття як система: структурно-компонентний аналіз: Дис. ... канд. політ. наук: 23.00.01 / Дніпропетровський національний ун-т. - Д., 2003.
10. *Липкин В. В., Пантин В. И.* Освоение институтов и ценностей демократии украинским и российским массовым сознанием // ПОЛИС. - 2005. - № 1. - С. 50-63.
11. *Лясота А. Є.* Політичні традиції: еволюція інтерпретації політичної системи // Людина і політика. - 2003. - № 5 (29). - С. 107-115.
12. *Малинова О. Ю.* «Политическая культура» в российском научном и публичном дискурсе // ПОЛИС. - 2006. - № 5. - С. 106-128.
13. *Позняк Д.* Рефлексивні механізми свідомості виборців // Соціальна психологія. - 2004. - № 3 (5). - С. 22-38.
14. *Пояркова Т. К.* Концепція демократичної політичної культури та основні тенденції її втілення в Україні: Дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. - К., 2004.
15. *Руденко Ю. Ю.* Політична свідомість: визначення та актуальність дослідження в контексті розвитку вітчизняної політичної науки // Людина і політика. - 2001. - № 4 (16). - С. 107-114.
16. *Руженцева В. І.* Політико-ідеологічні ідентифікації українського студентства: фактори впливу // Український соціум. - 2005. - № 1 (6). - С. 44-53.
17. *Соловьев А. И.* Коммуникация и культура: противоречия политической культуры // ПОЛИС. - 2006. - № 6. - С. 6-18.
18. *Стрежнева М. В.* Политическая культура в различных интерпретациях: анализ специального понятия // Общественные науки и современность. - 2002. - № 5. - С. 141-156.
19. *Циганенко Г.* Партийна ідентифікація та електоральна поведінка // Соціальна психологія. - 2004. - № 2 (4). - С. 61-69.
20. *Яблонська Т.* Громадянські ідентифікації особистості: сутність, критерії та чинники розвитку // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні / За ред. С. Д. Максименка, В. Т. Циби, Ю. Ж. Шайгородського та ін. - К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. - С. 342-360.
21. *Ясинська В. С.* Особливості трансформації політичної культури в умовах становлення демократичного політичного режиму: Дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. - К., 2004.
22. *Blaug R.* Cognition in a Hierarchy // Contemporary Political Theory. - 2007. - No. 6. - P. 24-44.
23. *Formisano R.* The Concept of Political Culture // The Journal of Interdisciplinary History. - Vol. XXXI. - Winter, 2001. - No. 3. - P. 393-426.
24. *Wedeen L.* Conceptualizing Culture: Possibilities for Political Science // The American Political Science Review. - Vol. 96. - Dec., 2002. - No. 4. - P. 713-728.

A. A. Zuikovska

THE RESEARCH FIELD OF POLITICAL CULTURE

The modern approaches of political culture are reviewed. The author describes research problems raised in political culture theory for investigation (for instance, structure of political culture, its form-creation and transformation causes, functional relation with the political system).